

24 մարտի, 2020 թ.

Արցախի Հանրապետությունում նախագահական և խորհրդարանական ընտրությունների վերաբերյալ

ՄԻՋԱՆԿՅԱԼ ՏԵՂԵԿԱՆՔ

(ղիտարկման ժամանակահատվածը՝ փետրվարի 4 – մարտի 22, 2020 թ.)

Ղիտորդական առաքելության մասին

«Ականատես» ղիտորդական առաքելությունը հիմնադրվել է «Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոն» (ԹԻՀԿ) հասարակական կազմակերպության, «Ժուռնալիստների «Ասպարեզ» ակումբ» (ԺԱԱ) հասարակական կազմակերպության, «Ռեստարտ» քաղաքացիական նախաձեռնության և Իրավունքի զարգացման և պաշտպանության հիմնադրամի կողմից: Արցախի Հանրապետությունում ղիտորդական առաքելության գործընկերը «Քաղաքացիական հար» հասարակական կազմակերպությունն է:

«Ականատես»-ի նպատակն է նպաստել Հայաստանում և Արցախում ազատ և արդար ընտրությունների անցկացմանը և դրանց նկատմամբ հանրային անկողմնակալ հսկողությանը, ընտրական գործընթացների օրինավորությանը:

«Ականատես»-ը գործում է անկախ՝ պահպանելով անկողմնակալության սկզբունքը և զերծ մնալով այնպիսի գործողություն կատարելուց, որը կարող է մեկնաբանվել որպես աջակցություն, քարոզչություն կամ հակաքարոզչություն ընտրություններին մասնակցող որևէ կուսակցության (դաշինքի), թեկնածուի օգտին կամ դեմ:

Արցախի Հանրապետությունում 2020 թ. մարտի 31-ին կայանալիք նախագահի և Ազգային ժողովի ընտրությունների համատեքստում «Ականատես» ղիտորդական նախաձեռնությունն իրականացնում է երկարաժամկետ և կարճաժամկետ ղիտորդական առաքելություն Արցախի ամբողջ տարածքում:

«Ականատես» նախաձեռնության ղիտորդական առաքելությունն Արցախի ընտրությունների ընթացքում հնարավոր է դարձել Հայաստանի Հանրապետության կառավարության և «Թուֆենկյան» հիմնադրամի ֆինանսական աջակցության շնորհիվ:

Սույն փաստաթղթի բովանդակության համար պատասխանատու է «Ականատես» դիտորդական առաքելությունն ու դրա անդամ կազմակերպությունները, և այն կարող է չհամընկնել դրամաշնորհատուների տեսակետներին:

Դիտարկման մեթոդաբանություն

«Ականատես» դիտորդական առաքելությունն Արցախի Հանրապետությունում (ԱՀ) նախագահական և խորհրդարանական ընտրությունները դիտարկելու նպատակով իրականացնում է երկարաժամկետ և կարճաժամկետ դիտորդություն:

Երկարաժամկետ դիտորդությունը մեկնարկել է 2020 թ. փետրվարի 4-ին: «Ականատեսը» ներգրավել է 16 երկարաժամկետ դիտորդ՝ ԱՀ մայրաքաղաք Ստեփանակերտը և 7 շրջաններն ընդգրկող բոլոր 8 տարածքային ընտրական հանձնաժողովների սպասարկման տարածքներում դիտարկելու և գնահատելու նախընտրական և հետընտրական գործընթացները:

Նախընտրական ժամանակահատվածում դիտարկման առարկա են հանդիսանում ընտրությունների վարչարարությունը, այդ թվում՝ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի (ԿԸՀ) գործունեությունը և Տարածքային ընտրական հանձնաժողովների կազմը, գործողությունների համապատասխանությունը ժամանակացույցին, նախագահի թեկնածուների և կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) շտաբների գործունեությունը, նախընտրական քարոզչությունը, վարչական ռեսուրսի օգտագործումը, բողոքների քննությունը և այլն:

Տվյալների հավաքագրումը կատարվում է գրասենյակային հետազոտության, առցանց բաց տվյալների վերլուծության, անմիջական դիտարկումների, պաշտոնական հարցումների, հանդիպումների, հարցազրույցների, ինչպես նաև մամուլի լուսաբանումներին հետևելու միջոցով: Տեղերում դիտորդները հանդիպում են տարածքային և տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների, նախագահի թեկնածուների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) նախընտրական շտաբների, ոստիկանության, լրատվամիջոցների, ինչպես նաև ընտրական գործընթացի այլ մասնակիցների հետ: Տեղեկատվության ճշգրտությունն ու հավաստիությունն ապահովելու նպատակով ստացված տվյալները ստուգվում են մի քանի անկախ աղբյուրների միջոցով:

Սույն տեղեկանքում ներառված են «Ականատես» դիտորդական առաքելության 2020թ. փետրվարի 4-ից մինչև մարտի 22-ն ընկած ժամանակահատվածի դիտարկումները: Դիտարկման ժամանակահատվածում կատարվել է՝

- 55 այցելություն տարածքային ընտրական հանձնաժողովներ,
- 200-ից ավելի այցելություն նախագահի թեկնածուների, կուսակցությունների, կուսակցությունների դաշինքների նախընտրական շտաբներ,
- 106 համայնքներում իրավիճակի դիտարկում, այդ թվում՝ դրանցում կուսակցական ազդեցությունների և իրականացվող ծրագրերի հստակեցում:

- 103 նախընտրական միջոցառման դիտարկում,
- տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների անդամների թվով 14 դասընթացի դիտարկում:

Դիտարկման արդյունքներ և առաջարկություններ

2020թ. հունվարի 20-ին ԱՀ ԿԸՀ-ն հանդես է եկել 2020 թ. մարտի 31-ին ԱՀ նախագահի և Ազգային ժողովի ընտրություններ անցկացնելու վերաբերյալ հաղորդագրությամբ: Համաձայն ԱՀ ընտրական օրենսգրքի՝ նախընտրական քարոզչությունը սկսվել է փետրվարի 26-ին՝ ԱՀ նախագահի թեկնածուների, Ազգային ժողովի ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) ընտրական ցուցակների գրանցման համար սահմանված ժամկետի վերջին օրվան հաջորդող օրը: Այն տևելու է 33 օր՝ մինչև 2020 թվականի մարտի 29-ը ժամը 24:00-ը:¹

Նախընտրական քարոզչության ժամանակահատվածն այն ժամանակն է, որի ընթացքում ԱՀ նախագահի թեկնածուներին, Ազգային ժողովի ընտրություններին մասնակցող կուսակցություններին (կուսակցությունների դաշինքներին) հավասար հնարավորություններ ապահովելու նպատակով գործում են հանրային ռեսուրսներից օգտվելու, քարոզչություն իրականացնելու և ֆինանսական թափանցիկությունն ապահովելու՝ օրենսգրքով սահմանված կանոնները:²

Հարկ է նշել, որ այս ժամանակահատվածի սահմանված լինելը որևէ կերպ չի սահմանափակում այլ ժամանակահատվածում քարոզչության իրականացումը և չի կարգավորում քարոզչության իրականացման կարգը: Այս բացը, ինչպես ներկայացվում է ստորև, գործնականում ընտրապայքարի մասնակից կողմերի համար կարող է ստեղծել անհավասար պայմաններ և խաթարել արդար մրցակցությունը:

Ընդհանուր դիտարկումներ

Ընտրաբշտվան, ընդհանուր առմամբ, անցնում է մրցակցային մթնոլորտում, որը քվեարկության օրվան մոտենալով՝ ավելի թեժանում է: Որոշ թեկնածուներ միմյանց հասցեին հնչեցնում են սուր քննադատություն, որոշները հանդես են գալիս խիստ ընդդիմադիր դիրքերից: Շատերը հայտարարում են, որ պայքարում են Արցախում համակարգային փոփոխությունների հասնելու համար և գտնում են, որ հայաստանյան թավշյա հեղափոխությունը պետք է հասցնել Արցախ:

Թեև որոշ թեկնածուներ հայտարարել են իրենց գաղափարախոսական հենքի մասին, սակայն նախագահի թեկնածուներից և ընտրությունների մասնակից կուսակցություններից շատերը չունեն որևէ ընդգծված գաղափարախոսություն: Շատերի ծրագրային դրույթները

¹ ԱՀ ընտրական օրենսգրք, հոդված 19, մաս 1

² Նույն տեղում

չափազանց նման են մեկը մյուսին և սահմանափակվում են ընդհանուր բնույթի գաղափարներով:

Թեկնածուների հիմնական թեզերը վերաբերում են անվտանգության և Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության խնդրին, սոցիալական խնդիրների լուծմանը, տնտեսության զարգացման հարցերին: Ընդդիմադիր թեկնածուները նաև խոսում են համակարգային կոռուպցիայի վերացման անհրաժեշտության, իրական ժողովրդավարության հաստատման, «թալանվածը» ժողովրդին վերադարձնելու անհրաժեշտության մասին:

Թեկնածուների մեծ մասը քարոզարշավը հիմնականում իրականացնում է համեմատաբար փոքրաթիվ մարդկանց խմբերի հետ հանդիպումների ձևաչափով, ինչպես դահլիճներում, այնպես էլ՝ բացօթյա տարածքներում: Կորոնավիրուսի համավարակի խնդրով պայմանավորված՝ քարոզարշավի վերջին փուլում թեկնածուներն իրենց հանդիպումները կազմակերպում են նաև բացօթյա հանդիպումների ձևաչափով:

Քարոզչությունն իրականացվում է նաև հանրային հեռուստաընկերության և ռադիոյի միջոցով: Հանրային հեռուստաընկերությունը շաբաթը երկու անգամ հաճախականությամբ կազմակերպում է հեռուստաբանավեճ երկուական թեկնածուների մասնակցության ձևաչափով: Քարոզարշավի վերջին օրն ուղիղ եթերով նախատեսվում է կազմակերպել հեռուստաբանավեճ ընտրությունների մասնակից բոլոր քաղաքական ուժերի ներկայացուցիչների մասնակցությամբ: Թեկնածուները, որպես կանոն, դժգոհություն չեն արտահայտել հանրային լրատվամիջոցներով իրենց քարոզարշավը լուսաբանելու առումով:

Թեկնածուների մի մասն ակտիվորեն օգտագործում է առցանց հարթակները, մասնավորապես ֆեյսբուք սոցիալական ցանցը: Որոշները նաև հնարավորություն ունեն քարոզչություն անել հայաստանյան լրատվամիջոցներով:

Ընտրական գործընթացի մասնակիցներից շատերը գտնում են, որ ընտրողների նկատմամբ իշխանությունների կողմից քողարկված կամ անթաքույց կերպով լայնածավալ ճնշում է իրականացվում: Թեկնածուներից որոշները նշել են, որ թեև ընտրական գործընթացներում նախկինի համեմատ առկա են որոշակի դրական փոփոխություններ, այնուամենայնիվ, ընտրությունների մեկնարկն արդեն իսկ չի կարելի համարել արդար, քանի որ թեկնածուներից մեկը, տիրապետելով վարչական, ինչպես նաև գործարար ու ֆինանսական ռեսուրսների, ուղղակի կամ անուղղակի կերպով «ձայներ է գնում» և ազդում ընտրողների ազատ կամարտահայտման վրա: Շատերը նշում էին, որ «ձայների գնման» ու ընտրողների վրա ճնշման մեխանիզմները կատարելագործվել են՝ դառնալով նվազ ակնհայտ:

Հարկ է նշել, որ ընտրական գործընթացների որոշ մասնակիցների մոտ նկատվում է թյուրընկալում դիտորդական առաքելությունների իրական նպատակի և խնդիրների

վերաբերյալ: Մասնավորապես, ընտրական գործընթացի դերակատարների մի մասը դիտորդական առաքելությունը դիտարկում է որպես «խախտումները վերացնող և խախտողներին պատասխանատվության ենթարկող» կառույց և ազատ ու արդար ընտրությունների անցկացման պատասխանատվությունը կապում նրանց հետ: Այնինչ՝ ժողովրդավարական համակարգում դիտորդների դերն անկողմնակալ դիտարկումների միջոցով ընտրություններն ավելի թափանցիկ ու հրապարակային դարձնելը և դրանց նկատմամբ հանրային վերահսկողության մշակույթի ձևավորումն է:

Ընտրական հանձնաժողովներ

2020թ. հունվարի 21-ին ԱՀ ԿԸՀ-ն հաստատել է ընտրությունների նախապատրաստման և անցկացման միջոցառումների ժամանակացույցը: Ըստ դիտարկումների, ընդհանուր առմամբ, ընտրությունների կազմակերպման հետ կապված աշխատանքներն ընթանում են օրենքով սահմանված ժամանակացույցի համաձայն:

ԱՀ ընտրական օրենսգրքի պահանջներին համապատասխան՝ թեկնածուների գրանցումը, կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) ընտրական ցուցակների գրանցումը կատարվել է 2020թ. փետրվարի 15-ից մինչև 25-ը:³ ԿԸՀ կողմից գրանցվել է ԱՀ նախագահի 14 թեկնածու, իսկ խորհրդարանական ընտրություններին մասնակցելու՝ 10 կուսակցություն և 2 կուսակցությունների դաշինք:

«Ականատեսի» դիտարկումների համաձայն՝ ԱՀ ԿԸՀ կայքը հանդիսանում է դժվարամատչելի և չի ապահովում ընտրական գործընթացների բավարար հասանելիություն և թափանցիկություն: Մասնավորապես, բացակայում են ԿԸՀ որոշ նիստերի որոշումների վերաբերյալ տեղեկատվությունը (օրինակ՝ ընտրությունների նախապատրաստման և անցկացման հետ կապված ԱՀ ընտրական հանձնաժողովների ծախսերի նախահաշիվը), տարածքային ընտրական հանձնաժողովների հասցեները, ինչպես նաև դրանց սպասարկման տարածքները: ԿԸՀ-ի կայքում հրապարակվող տեղեկատվության մի զգալի մասը ներկայացվում է PDF ձևաչափով (օրինակ՝ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների կազմերը, գույքի և եկամուտների հայտարարագրերը և այլն), ինչը թույլ չի տալիս համակարգչին «կարդալ» (machine-readable data/format) և վերլուծել տվյալները՝ բարդացնելով հանրային վերահսկողությունը:

Դիտարկման ժամանակահատվածում մայրաքաղաք Ստեփանակերտում և 7 շրջաններում դիտորդների կողմից իրականացվել է 55 այցելություն տարածքային ընտրական հանձնաժողովներ: Դրանց աշխատանքների առնչությամբ էական խնդիրներ չեն արձանագրվել: Այդուհանդերձ, տարածքային հանձնաժողովների գործունեությունը գնահատվում է ոչ թափանցիկ, քանի որ դրա վերաբերյալ տեղեկատվությունը հասանելի չէ ԿԸՀ կայքում, իսկ նիստերի արձանագրությունները հավաքագրելու նպատակով դիտորդները ստիպված են եղել ֆիզիկապես այցելել այդ հանձնաժողովների

³ ԱՀ ընտրական օրենսգրքը, հոդված 98, մաս 2 և հոդված 121

գրասենյակներ: Մի շարք դեպքերում տարածքային ընտրական հանձնաժողովների անդամներից ոչ բոլորն են ներկա եղել հանձնաժողովի գրասենյակներում:

Առաքելության դիտորդները դիտարկել են նաև ԿԸՀ կողմից տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամների համար կազմակերպված 14 դասընթաց, որոնց մասնակցել են տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի 446 անդամ: Դիտորդները դրական են գնահատել դասընթացների կազմակերպվածությունն ու որակը, այնուամենայնիվ, խնդրահարույց են համարվել դասընթացի ավարտին կազմակերպված ստուգարքները: Վերջինները կազմակերպվել են բանավոր կարգով՝ նախօրոք պատրաստված քննական տոմսերի հարցերին պատասխանելու միջոցով, իսկ որոշ դեպքերում դրանք կրել են զրույցների բնույթ: Նման ձևաչափով ստուգարքի պարագայում հնարավոր չէ լիարժեք պատկերացում կազմել տեղամասային հանձնաժողովի անդամների գիտելիքների վերաբերյալ կամ ապահովել անկողմնակալ մոտեցում և օբյեկտիվ գնահատական:

Կոչ ենք անում ԱՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին ԿԸՀ պաշտոնական կայքում տեղադրել ամբողջական տեղեկատվություն ընտրական գործընթացների վերաբերյալ, ինչպես նաև ապահովել տվյալների հրապարակման «բաց տվյալների» ձևաչափը:

Հարկավոր է ձեռնարկել միջոցներ՝ թափանցիկ դարձնելու տարածքային ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքը, օրինակ՝ ԿԸՀ-ի կայքի համապատասխան բաժնում տեղադրելով դրանց նիստերի ժամանակացույցը, օրակարգը, արձանագրությունը, տեսաձայնագրությունները, որոշումները:

Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամների ստուգարքների համար ապագայում նպատակահարմար է կիրառել գրավոր թեստավորման մեխանիզմներ, որոնք հնարավորություն կտան հանձնաժողովի անդամների գիտելիքների վերաբերյալ ստանալու համապարփակ պատկեր և նվազեցնել ստուգարքի գործընթացում կողմնակալության և հայեցողության ռիսկերը:

Քարոզչության համար սահմանված կարգ

Քարոզչական նյութերի տարածում

ԱՀ ընտրական օրենսգրքի համաձայն՝ ընտրություններին մասնակցող նախագահի թեկնածուները և կուսակցությունները (կուսակցությունների դաշինքներն) իրավունք ունեն անարգել տարածելու քարոզչական տպագիր և այլ նյութեր:⁴ Նախընտրական քարոզչությունը սկսելուց 10 օր առաջ համայնքի ղեկավարը պարտավոր է համայնքի տարածքում քարոզչական նյութեր փակցնելու համար առանձնացնել անվճար տեղեր: Հանրության համար տեսանելի քարոզչական նյութեր կարող են փակցվել հատուկ այդ նպատակով առանձնացված տեղերում, ֆիզիկական անձանց համաձայնությամբ՝ նրանց

⁴ ԱՀ ընտրական օրենսգրքի, հոդված 21, մաս 1

պատկանող կամ նրանց տիրապետման ներքո գտնվող շենքերի, շինությունների (բացառությամբ պետական և համայնքային սեփականություն հանդիսացող շենքերի, հանրակրթական դպրոցների, բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքերի, հասարակական սննդի կամ առևտրի օբյեկտների), տրանսպորտային միջոցների (բացառությամբ հասարակական տրանսպորտի և տաքսու) վրա կամ դրանց ներսում: Բազմաբնակարան կամ ստորաբաժանված շենքերի վրա քարոզչական պաստառ, քարոզչական տպագիր և այլ նյութեր կարող են տեղադրվել միայն ֆիզիկական անձի սեփականությունը հանդիսացող տարածքում (այդ թվում՝ պատշգամբներում, պատուհանների վրա և այլն) կամ արտաքին պատերին տեղադրված վճարովի գովազդային վահանակների վրա: Քարոզչական տպագիր նյութերը պետք է տեղեկություններ ներառեն պատվիրատուի, տպագրող կազմակերպության և տպաքանակի վերաբերյալ, որոնց բացակայությունը առաջացնում է վարչական պատասխանատվություն:⁵

Դիտորդական առաքելության դիտորդներն արձանագրել են քարոզչական նյութերի տարածման կանոնների բազմաթիվ խախտումներ: Մասնավորապես՝ պաստառներ և այլ տպագիր նյութեր են փակցված եղել տրանսպորտային կանգառներում, մթերային, մսի և բանջարեղենի խանութներում, առևտրի կենտրոններում, տաքսիների վրա, հանրային տրանսպորտի կանգառներում, սյուների վրա և այլն: Արձանագրվել է քարոզչական նյութերի փակցման խախտումների ավելի քան 100 դեպք ինչպես Ստեփանակերտում, այնպես էլ՝ բոլոր շրջաններում:⁶ Խախտումների թվում գերակշռող մաս են կազմել «Ազատ հայրենիք», «Միասնական հայրենիք» կուսակցությունների, ինչպես նաև՝ նախագահի թեկնածուներ Արայիկ Հարությունյանի ու Մասիս Մայիլյանի պաստառները և տպագիր այլ նյութերը: Բացի դրանից՝ Մարտունի համայնքում Արայիկ Հարությունյանի մեծ պաստառը տեղադրված է բազմաբնակարան շենքի վրա, որն, ըստ համայնքապետարանի, չի հանդիսանում արտաքին վճարովի վահանակ:⁷

Միննույն ժամանակ արձանագրվել է շուրջ 15 դեպք, երբ թեկնածուների և կուսակցությունների կողմից խախտվել են քարոզչական տպագիր նյութերին ներկայացվող պահանջները. նյութերի վրա բացակայել է տեղեկատվությունը պատվիրատուի, տպագրող կազմակերպության և տպաքանակի վերաբերյալ:⁸ Պահանջվող տվյալներն ամբողջությամբ կամ մասնակի բացակայել են «Միասնական հայրենիք» կուսակցության թռուցիկների, նախագահի թեկնածուներ Վիտալի Բալասանյանի, Ռուսլան Իսրայելյանի, Մասիս Մայիլյանի պաստառների, ինչպես նաև՝ «Անկախության սերունդ» կուսակցության, «Հայ յեղափոխական դաշնակցության» բուկլետների և թռուցիկների վրա: Մի քանի խախտում դիտորդները գրանցել են արտաքին վճարովի վահանակների վրա՝ առկա տվյալների մասով: Մասնավորապես՝ նախագահի թեկնածու Արայիկ Հարությունյանի և «Ազատ հայրենիք» կուսակցության վահանակների վրա, որպես տպաքանակ, նշված է 1 կամ 2

⁵ Վարչական իրավախախտումների վերաբերյալ ՀՀ օրենսգիրք, հոդված 40.1

⁶ https://drive.google.com/file/d/1L4HpJ23crp1eUWHENpmnWfQyi8LLYggu/view?fbclid=IwAR2VHNx3ixC2hT_Q0XNckq7nQcE_7d0r7HltZjGZNVCPXUoxOOO7155uhzI

⁷ <https://drive.google.com/file/d/1rr10rzCTLB8IXZ3Ya3X3ewtmOm3ityNr/view?usp=sharing>

⁸ https://drive.google.com/file/d/1yVH9YCGQZ5ceS8ud6BXQCvDskQwig3o/view?fbclid=IwAR04kzbrtb5kGdhZFsYg8S5gmkL4zU-16-ozUmyMGS_Sc1oFc-3Qqa2yxtc

օրինակ, մինչդեռ, փաստացի, տարբեր համայնքներում նման վահանակների թիվն ակնհայտորեն գերազանցում է մի քանի տասնյակը:

Գովազդային վահանակների տեղադրում

Դիտորդության շրջանակներում առաքելության կողմից արձանագրվել են խնդիրներ՝ կապված գովազդային վահանակների տեղադրման հետ: ԱՀ ընտրական օրենսգրքի համաձայն՝ արտաքին գովազդային վահանակները տնօրինող կառույցները քարոզչական պաստառի, քարոզչական տպագիր և այլ նյութերի տեղադրման դեպքում նախընտրական քարոզչության ժամանակահատվածում ԱՀ նախագահի թեկնածուների, Ազգային ժողովի ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) համար ապահովում են ոչ խտրական և ոչ կողմնակալ պայմաններ:⁹ Ընտրական օրենսդրությունը չի պարունակում ընթացակարգեր վահանակների հատկացման հարցում թեկնածուների և կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) համար հավասար հնարավորությունների ապահովման և վահանակների գնագոյացման վերաբերյալ: Ավելին, քաղաքային համայնքներում արտաքին գովազդային վահանակները հիմնականում տնօրինում են համայնքապետարանները, ինչը պարունակում է վարչական ռեսուրսի չարաշահման զգալի ռիսկեր, հատկապես, եթե համայնքի ղեկավարը հանդիսանում է համապետական ընտրություններին մասնակցող կուսակցություններից որևէ մեկի անդամ: Կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) կողմից բարձրաձայնվել է նաև համայնքի ղեկավարների կողմից արտաքին վահանակներ տեղադրելու թույլտվության մերժումների խնդիրը: Այդ նպատակով առաքելության կողմից հարցումներ են ուղարկվել 8 քաղաքային համայնքների ղեկավարներին՝ համայնքապետարանների կողմից հատկացված վահանակների քանակի, արժեքի, ինչպես նաև թեկնածուների և կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) միջև վահանակների բաշխման վերաբերյալ տվյալներ ստանալու նպատակով:¹⁰

2020թ. մարտի 1-ին ԱՀ Մարտունի քաղաքում առաքելության դիտորդները նկատել են «Ազատ հայրենիք» կուսակցության կողմից առաջադրված նախագահի թեկնածու Արայիկ Հարությունյանի քարոզչական տպագիր պաստառ՝ արտաքին գովազդային վահանակի տեսքով՝ տեղադրված համայնքի փողոցում: Սակայն, Մարտունի համայնքի ղեկավար Հայկ Մարգարյանի կողմից տվյալ արտաքին գովազդային վահանակի տեղադրման թույլտվությունը տրվել է միայն հաջորդ օրը՝ 2020թ. մարտի 2-ին կայացված որոշմամբ: Այսինքն՝ վահանակը տեղադրված է եղել առանց համապատասխան որոշման առկայության, որով կոպտորեն խախտվել են օրենքով սահմանված պահանջները:

Քարոզչություն իրականացնելու իրավունքի սահմանափակումներ

Համաձայն ԱՀ ընտրական օրենսգրքի՝ արգելվում է նախընտրական քարոզչություն կատարել և ցանկացած բնույթի քարոզչական նյութ տարածել հանրային ծառայողներին,

⁹ ԱՀ ընտրական օրենսգրք, հոդված 21, մաս 6

¹⁰ Քաղաքապետարաններից ոչ մեկից դեռևս չի ստացվել պատասխան:

առողջապահական կամ բժշկական կազմակերպությունների, ուսումնական հաստատությունների, նախադպրոցական ուսումնական հաստատությունների աշխատողներին՝ իրենց լիազորություններն իրականացնելիս կամ ի պաշտոնե հանդես գալիս:¹¹

Քարոզչություն իրականացնելու արգելքը տարածվում է նաև ընտրական հանձնաժողովների անդամների վրա:¹² Տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի անդամների կողմից քարոզչության երկու դեպք է արձանագրվել Մարտունու շրջանում: Մասնավորապես, Մարտունու ընտրատարածքի թիվ 5/1 ընտրական տեղամասի հանձնաժողովի նախագահ Լուսինե Խաչատրյանը, ով, միաժամանակ, հանդիսանում է ԱՀ արդարադատության նախարարության քաղաքացիական կացության ակտերի գրանցման տարածքային բաժնի պետ և «Ազատ հայրենիք» կուսակցության նախընտրական քարոզարշավի իրազեկման խմբի անդամ, կրել է «Ազատ հայրենիք» կուսակցության լոգոտիպով հագուստ և շրջել տարածքում: Նույն ընտրատարածքի թիվ 5/10 ընտրատեղամասի նախագահ Էդուարդ Աղաբեկյանը ելույթ է ունեցել Գիշի համայնքում և քարոզչություն իրականացրել նախագահի թեկնածու Արայիկ Հարությունյանի օգտին՝ խախտելով ընտրական օրենսդրությամբ սահմանված պահանջները: Արձանագրված դեպքերի մասով «Ականատեսի» կողմից պատրաստվել և համապատասխան ընտրական հանձնաժողովներ են ներկայացվել դիմում-բողոքներ՝ խախտում թույլ տված հանձնաժողովների նախագահներին պատասխանատվության ենթարկելու նպատակով:¹³

Քարոզչություն իրականացնելու կարգ

«Ականատեսի» դիտորդներն արձանագրել են դեպքեր, երբ նախագահի թեկնածուները և կուսակցությունները կազմակերպել են հանդիպումներ հանրային ծառայողների հետ աշխատանքային ժամերին՝ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններին պատկանող կառույցներում: Մասնավորապես՝ թեկնածուների և կուսակցությունների սոցիալական ցանցերում պաշտոնական էջերի դիտարկման արդյունքում արձանագրվել է նախագահի թեկնածու Մասիս Մայիլյանի հանդիպումը Ստեփանակերտի քաղաքապետարանի ներկայացուցիչների¹⁴ և Ստեփանակերտի Վ.Փափազյանի անվան պետական դրամատիկական թատրոնի կոլեկտիվի հետ,¹⁵ «Անկախության սերունդ» կուսակցության հանդիպումը Ստեփանակերտի քաղաքապետարանի անձնակազմի հետ,¹⁶ «Արցախի ժողովրդավարական կուսակցության» հանդիպումը Ստեփանակերտի քաղաքապետարանի և բնակչահագործման տեղամասերի աշխատակիցների հետ,¹⁷ «Հայ յեղափոխական դաշնակցության» հանդիպումը Ստեփանակերտի քաղաքապետարանի աշխատակիցների հետ: Հարկ է նշել, որ օրինակ՝ Ստեփանակերտի քաղաքապետանի

¹¹ ԱՀ ընտրական օրենսգիրք, հոդված 19, մաս 5

¹² ԱՀ ընտրական օրենսգիրք, հոդված 19, մաս 5

¹³ Համապատասխան տարածքային հանձնաժողովների պատասխանները դեռևս չեն ստացվել:

¹⁴ <https://www.facebook.com/MasisMayilian/posts/2870332859702563>

¹⁵ <https://www.facebook.com/watch/?v=186772362741445>

¹⁶ <https://www.facebook.com/watch/?v=493775734845519>

¹⁷ https://www.facebook.com/DemocraticPartyOfArtsakh/posts/2619723841414252?_tn=-R

դահլիճը պաշտոնապես ներառված չէ՝ Ստեփանակերտի քաղաքապետի որոշմամբ հաստատված՝ նախընտրական քարոզչություն իրականացնելու անվճար հիմունքներով տրամադրվող դահլիճների և այլ շինությունների ցանկում:¹⁸

Ինչպես նշվել է վերևում, պաշտոնական քարոզարշավի ժամանակահատվածից դուրս իրականացվող քարոզչության կանոնակարգումները բացակայում են: Այսինքն, «նախընտրական քարոզչություն» են համարվում 2020թ. փետրվարի 26-ից սկսած նախագահի թեկնածուների և կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) կողմից անցկացվող միջոցառումները: Մինչդեռ, նախընտրական քարոզչությունն Արցախում փաստացի սկսել է իրականացվել ավելի վաղ: Օրինակ՝ մինչև պաշտոնական քարոզարշավի պաշտոնական մեկնարկը նախագահի թեկնածուներ Արայիկ Հարությունյանը¹⁹ և Մասիս Մայիլյանը,²⁰ ինչպես նաև «Ազատ հայրենիք», «Միասնական հայրենիք»²¹ և «Անկախության սերունդ» կուսակցությունները²² Արցախի ուսումնական հաստատություններում հանդիպումներ են ունեցել տվյալ հաստատությունների անձնակազմի հետ: Հարկ է նշել, որ «Հանրակրթության մասին» ԱՀ օրենքի քաղաքական գործունեությանը և քարոզչությունը արգելվում են:²³

Վարչական ռեսուրսի չարաշահում

«Վարչական ռեսուրս» կոնցեպտը սահմանված չէ ԱՀ օրենսդրությամբ, սակայն, ըստ միջազգայնորեն ընդունված նորմերի՝ վարչական ռեսուրսը քաղաքական պաշտոնյաների ու հանրային այլ ծառայողների ի պաշտոնե տնօրինության տակ գտնվող իրավական, մարդկային, ֆինանսական, նյութական և ոչ նյութական միջոցներն են: Ընտրությունների ժամանակ դրանց օգտագործումը հոգուտ որևէ քաղաքական ուժի կամ թեկնածուի ստեղծում է անհավասար մրցակցային պայմաններ և կարող է ազդել ընտրությունների արդյունքների վրա:

ԱՀ նախագահի թեկնածուների, ինչպես նաև կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) նախընտրական շտաբների ներկայացուցիչները «Ականատեսի» ներկայացուցիչների հետ հանդիպումներում ահազանգել են Արցախի շրջանների «Ազատ հայրենիք» կուսակցության անդամ հանդիսացող համայնքների ղեկավարների կողմից վարչական ռեսուրսի չարաշահման վերաբերյալ: Ըստ որոշ նախընտրական շտաբների ներկայացուցիչների պնդումների, նշված կուսակցության անդամ հանդիսացող համայնքապետերը ջանացել են ապահովել առավելագույն թվով մասնակիցներ իրենց համայնքներում «Ազատ հայրենիք» կուսակցության և նախագահի թեկնածու Արայիկ Հարությունյանի նախընտրական միջոցառումներին՝ օգտագործելով իրենց վարչական

¹⁸ ԱՀ Ստեփանակերտի քաղաքապետի որոշում N 289-Ս, <http://cecnkr.am/wp-content/uploads/2020/01/Stepanakert2.pdf>

¹⁹ https://www.facebook.com/azathayrenik/posts/1903100366493453?_tn=-R

²⁰ <https://www.facebook.com/MasisMayilian/posts/2840194379383078>,

²¹ https://www.facebook.com/44.miasnakan.hayreniq/posts/187950545948366?_tn=-R

²² https://www.facebook.com/ankakhutyanserundkusaktsutyun/posts/3508384162566773?_tn=-R

²³ «Հանրակրթության մասին» ԱՀ օրենք, հոդված 4, մաս 8

լծակները և ազդեցությունը համայնքային այլ կառույցների վրա (օրինակ՝ դպրոց, մշակույթի կենտրոն և այլն), իսկ մնացած թեկնածուների մասով համայնքի բնակիչների իրազեկում չի իրականացվել: Չնայած որ նախընտրական հանդիպումների մասին իրազեկումը տեղական ինքնակառավարման մարմինների պարտականությունների մաս չէ, տվյալ պրակտիկան կարող է ստեղծել անհավասար պայմաններ մրցակից քաղաքական ուժերի և թեկնածուների համար: Դիտորդական առաքելությանը մինչ օրս չի հաջողվել հստակ տվյալներ ու փաստեր ձեռք բերել համայնքների կուսակցական ղեկավարների կողմից նման չարաշահումների վերաբերյալ, այդուհանդերձ տարբեր կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) ու թեկնածուների կողմից տվյալ խնդրի բարձրաձայնումը մտահոգիչ է:

Նախընտրական քարոզչության խոչընդոտում կամ մրցակցության խաթարում

Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները ապահովում են նախընտրական քարոզչության ազատ իրականացումը՝ նախընտրական ժողովներ, նախագահի թեկնածուների, կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) հետ ընտրողների հանդիպումներ և ընտրությունների հետ կապված այլ միջոցառումներ կազմակերպելու նպատակով նրանց դահլիճներ և այլ շինություններ տրամադրելու միջոցով:²⁴ Նախընտրական քարոզչության խոչընդոտումը քրեորեն պատժելի արարք է:²⁵

Քարոզչություն իրականացնելուն խոչընդոտելու առումով առանձնահատուկ ուշադրության է արժանի Մարտունու համայնքի ղեկավար, միաժամանակ՝ «Ազատ հայրենիք» կուսակցության անդամ և Մարտունու նախընտրական գրասենյակի ղեկավար Հայկ Սարգսյանի վարքագիծը: 2020թ. մարտի 18-ին Մարտունու քաղաքապետն արգելափակել է «Արցախի հեղափոխական կուսակցության» ներկայացուցիչների մուտքը Մարտունի համայնք:²⁶ Միջադեպի վերաբերյալ հայտարարությամբ է հանդես եկել ԱՀ մարդու իրավունքների պաշտպանը, որով նա «անընդունելի է համարում Մարտունու համայնքի ղեկավարի տվյալ գործողությունները, որոնք հանգեցրել են կոնկրետ խմբի անձանց նախընտրական քարոզչության ազատ իրականացման իրավունքի և հավաքների ազատության խախտման»:²⁷ ԱՀ ոստիկանության պաշտոնական կայքում տվյալ դեպքի առիթով քրեական գործի հարուցման մասին տվյալներ առկա չեն:

Ի պատասխան քարոզչության խոչընդոտման փաստի, «Արցախի հեղափոխական կուսակցության» համակիրները կազմակերպել են խաղաղ բողոքի ակցիա՝ փակելով Ստեփանակերտի Վազգեն Սարգսյան փողոցը:²⁸ Համաձայն ԱՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի և ոստիկանության հայտարարությունների՝ ոստիկանության միջամտության

²⁴ ԱՀ ընտրական օրենսգիրք, հոդված 19, մաս 2

²⁵ ԱՀ քրեական օրենսգիրք, հոդված 147.1

²⁶ <https://www.facebook.com/100842544616748/videos/2378910342212570>

²⁷ <https://www.facebook.com/ArtsakhOmbuds/posts/1498704846963339>

²⁸ <https://www.facebook.com/Artsakh1.am/videos/575591263032118/>,
<https://www.facebook.com/Artsakh1.am/videos/514838662512631/>,
<https://www.facebook.com/Artsakh1.am/videos/2607899862863169/>

արդյունքում ձերբակալվել է 13 անձ: Ձերբակալման ընթացքում մեկ քաղաքացի ստացել է կողոսկրերի մեխանիկական վնասվածքներ,²⁹ ինչը կասկածի տակ է դնում ոստիկանության կողմից կիրառված ուժի համաչափությունը:

Մեկ այլ դեպքում, կրկին Մարտունու քաղաքապետի կողմից արգելվել է «Արցախի հեղափոխական կուսակցության» նախընտրական հանդիպումը ընտրողների հետ՝ Մարտունու քաղաքապետարանի շենքին հարող հրապարակում: Մարտունու քաղաքապետարանը տարածել է հայտարարություն՝ հորդորելով «Արցախի հեղափոխական կուսակցության» նախագահ Արթուր Օսիպյանին «քարոզչական միջոցառումներն անցկացնել օրենքով սահմանված կարգով ու քաղաքապետարանի կողմից հատկացված վայրերում և սահմանված ժամերին նախօրոք թույլտվություն ստանալուց հետո, օրենքից դուրս ցանկացած դրսևորում կարժանանա համաժողովրդական արհամարհանքի»:³⁰ Համաձայն դիտորդների հավաքագրած տվյալների՝ «Արցախի հեղափոխական կուսակցության» հավաքն «արգելողների» կազմում են եղել նաև «Ազատ հայրենիք» կուսակցության մի շարք համակիրներ:

«Ականատես» դիտորդական առաքելությունը գտնում է, որ նախընտրական հավաքների խոչընդոտումը և՛ քաղաքապետի, և՛ ոստիկանության ներկայացուցիչների կողմից անօրինական է, նույնիսկ եթե հավաքի մասին չի եղել պատշաճ իրազեկում: Համաձայն «Հավաքների ազատության մասին» ԱՀ օրենքի, եթե նույնիսկ հավաքն անցկացվում է օրենքով նախատեսված իրազեկմանը վերաբերող պահանջների խախտմամբ, սակայն այն խաղաղ բնույթ ունի, ապա ոստիկանությունն ունի պարտավորություն՝ իր իրավասությունների սահմաններում աջակցելու հավաքի իրավունքի իրացմանը:³¹

ԱՀ ընտրական օրենսգիրքը սահմանում է, որ ընտրությունների ժամանակ Արցախի հանրային ռադիոն և հանրային հեռուստատեսությունը պարտավոր են Հանրապետության նախագահի թեկնածուների, Ազգային ժողովի ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) համար ապահովել ոչ խտրական պայմաններ: Արցախի հանրային ռադիոյի և հանրային հեռուստատեսության լրատվական հաղորդումներում ԱՀ նախագահի թեկնածուների, Ազգային ժողովի ընտրություններին մասնակցող կուսակցությունների (կուսակցությունների դաշինքների) նախընտրական քարոզարշավի վերաբերյալ, ընդհանուր առմամբ, ներկայացվում է անկողմնակալ և գնահատականներից զերծ տեղեկատվություն: Այդուհանդերձ, 2020 թ. մարտի 21-ին «Ականատեսի» դիտորդներն արձանագրել են մի երևույթ, որը կարելի է դիտարկել մրցակցային պայմաններին միջամտություն: Մասնավորապես, ժամը 20:00-ին «Օր» լրատվական հաղորդումից հետո, հեռարձակվել է լրատվականին կից «Օր» հավելվածը՝ նվիրված ԱՀ նախկին նախագահ Արկաղի Ղուկասյանի նկատմամբ իրականացված մահափորձի 20-ամյակին: Հաղորդումը սկսվել է «Ահաբեկչություն պետականության դեմ» վերնագրով, որի դրվագներից մեկում Ա. Ղուկասյանի թիկնապահը, ինչպես նաև

²⁹ <https://www.facebook.com/ArtsakhOmbuds/posts/1499804260186731>

³⁰ https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=197612804987155&id=100042153098959

³¹ «Հավաքների ազատության մասին» ԱՀ օրենք, հոդված 32, մաս 2

մահափորձի այլ վկաներ, խոսել են մահափորձի օրվա մասին և նկարագրել այն ժամանակ
Լեոնային Ղարաբաղի Հանրապետության պաշտպանության նախարար, իսկ ներկայում՝
ԱՀ համապետական ընտրություններում «Միասնական հայրենիք» կուսակցության
նախագահ Սամվել Բաբայանի գործողությունները՝ շեշտելով, որ նա է ամբողջությամբ
պլանավորել Ա.Ղուկասյանի մահափորձը:

Հարկ է նշել, որ նախընտրական իրավիճակի թեժացման հետ մեկտեղ արձանագրվել են
սպառնալիքներ քրեական անցյալ ունեցող անձի՝ Սամվել Աբրահամյանի կողմից 2020 թ.
մարտի 20-ին հրապարակված ֆեյսբուքյան տեսանյութում՝ ուղղված Մասիս Մայիլյանին և,
հատկապես, նրան սատարող «Միասնական հայրենիք» կուսակցության նախագահ
Սամվել Բաբայանին: Սպառնալիքները ֆորմալ ուղղված չեն քարոզչություն անելուց
հրաժարվել հարկադրելուն, սակայն ակնհայտորեն միտված են նախագահի թեկնածու
Մասիս Մայիլյանին ու նրան սատարող ուժերին կաշկանդելուն՝ Արայիկ Հարությունյանի
հետ ընտրապայքարում, և խիստ մտահոգիչ են:³²

**Նախընտրական քարոզչության թափանցիկության և հավասար պայմանների
ապահովման նպատակով կոչ ենք անում՝**

- Ապագայում դիտարկել ԱՀ ընտրական օրենսգրքում նախընտրական
ժամանակահատվածից դուրս իրականացվող նախընտրական քարոզչության
կանոնակարգման հնարավորությունը և համապատասխանեցումը
նախընտրական ժամանակահատվածում գործող կարգավորումներին,³³ օրինակ՝
աշխատանքային օրերի/ժամերի, հանրային ծառայողների մասնակցության,³⁴
ուսումնական հաստատություններում քաղաքական գործունեության և
քարոզչության³⁵ սահմանափակումներին և այլն:
- ԿԸՀ-ին՝ իրականացնել գործառնական վերահսկողություն՝ ԱՀ ընտրական
օրենսգրքով սահմանված կարգով խախտումները վերացնելու և հետագայում
կանխելու նպատակով, ինչպես նաև՝ պատասխանատվության ենթարկել խախտում
թույլ տված կուսակցություններին (կուսակցությունների դաշինքներին) և
թեկնածուներին, համապատասխան համայնքների ղեկավարներին:
- Նախագահի թեկնածուներին, կուսակցություններին և կուսակցությունների
դաշինքներին՝ հետևել քարոզչության համար սահմանված կանոններին, ինչպես
նաև՝ զերծ մնալ պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների
մակարդակում վարչական ռեսուրսների չարաշահումից և պաշտոնեական դիրքը
չօգտագործել մասնավոր կուսակցական շահը առաջ մղելու համար:
- Համայնքի ղեկավարներին՝ ապահովել նախընտրական քարոզչության ընթացքում
տեղական ինքնակառավարման մարմիններին վերապահված լիազորությունների
իրականացումը և զերծ մնալ ցանկացած գործողությունից, որը կարող է որակվել

³² <https://www.facebook.com/100011628196764/videos/977620599302204/?t=0>

³³ ԱՀ ընտրական օրենսգիրք, հոդված 19, մաս 2

³⁴ ԱՀ ընտրական օրենսգիրք, հոդված 19 մաս 5

³⁵ ԱՀ հանրակրթության մասին օրենք, հոդված 4, մաս 8

որպես լիազորությունների չարաշահում կամ թեկնածուների և կուսակցությունների կողմից նախընտրական քարոզչության իրականացման խոչընդոտում.

- ՋԼՄ-ներին՝ նախընտրական ժամանակահատվածում ձեռնպահ մնալ ընտրությունների մրցակցայնության վրա հնարավոր ազդեցություն ունեցող այնպիսի նյութերի տարածումից, որոնք ուղղակիորեն կապված չեն ընտրական գործընթացների կամ քաղաքական ծրագրերի հետ և կարող են տարածվել ցանկացած այլ ժամանակ:
- Իրավապահ մարմիններին՝ զերծ մնալ Արցախի քաղաքացիների նկատմամբ անհամաչափ ուժի կիրառումից և ապահովել խաղաղ հավաքներ իրականացնելու քաղաքացիների իրավունքը, ինչպես նաև՝ ապահովել համակողմանի քննություն ընտրական գործընթացների վերաբերյալ հրապարակված խախտումների մասով:

Ընտրակաշառք և բարեգործություն

Բարեգործության մասով ԱՀ քրեական օրենսգիրքը սահմանում է, որ ընտրությունների անցկացման մասին որոշումն ուժի մեջ մտնելու օրվանից մինչև ընտրությունների արդյունքների ամփոփումը թեկնածուի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) անդամի կամ լիազորված անձի, վստահված անձի կամ լիազոր ներկայացուցչի կողմից անձամբ կամ նրանց (այդ թվում՝ կուսակցության կամ դաշինքի) անունից կամ որևէ այլ եղանակով կամ բարեգործության անվան տակ ընտրողներին անհատույց կամ արտոնյալ պայմաններով դրամ, սննդամթերք, արժեթղթեր, ապրանքներ տալը (խոստանալը) կամ ծառայություններ մատուցելը (խոստանալը) հանգեցնում է քրեական պատասխանատվության:³⁶

ԱՀ-ում ընտրություններին մասնակցող քաղաքական ուժերի մի շարք նախընտրական շտաբների կողմից բարձրաձայնվել է հետևյալը.

- 2018-2020թթ. ընթացքում Արցախի ներդրումային հիմնադրամի կողմից իրականացվող ծրագրերի շրջանակներում Արցախի բնակչությանը տրամադրվում են պետական սուբսիդավորմամբ վարկեր բնակելի տարածքների կամ բնակարանների վերանորոգման նպատակով՝ ԱՀ նախագահի թեկնածու Արայիկ Հարությունյանի օգտին քվեարկելու պայմանով.
- Նախագահի թեկնածու Արայիկ Հարությունյանի կողմից վճարումներ են կատարվում իր և «Ազատ հայրենիք» կուսակցության նախընտրական շտաբների կամավորներին 100,000 դրամի չափով, որոնք որևէ կերպ արձանագրված չեն հաշվապահական փաստաթղթերում.
- 2018-2020թթ. ԱՀ կառավարության կողմից վարչական շրջաններին հատկացվող բյուջեի շրջանակներում վարչական շրջանների ղեկավարների հայեցողությամբ շրջանի բնակիչներին անվճար տրամադրվում է շինանյութ՝ բնակելի տարածքների

³⁶ ԱՀ Քրեական օրենսգիրք, հոդված 154, մաս 1

վերանորոգման նպատակով՝ Արայիկ Հարությունյանի օգտին քվեարկելու պայմանով:

Դիտորդական առաքելությունը ստացել է տեղեկություն, որ 2018-2020թթ. «Արարիչ» բարեգործական հիմնադրամի կողմից Շուշիի տեխնոլոգիական համալսարանի (որի հոգաբարձուների խորհրդի նախագահն է Արայիկ Հարությունյանը) ընտրելու իրավունք ունեցող և առաջին անգամ ընտրող ուսանողների համար կազմակերպվել են այցեր մի շարք հանգստավայրեր (մասնավորապես՝ Ծաղկաձոր և Գելենջիկ՝ Ռուսաստանի Դաշնությունում), որի ընթացքում հանդիպումներ և քաղաքական թեմաներով քննարկումներ են կազմակերպվել Արայիկ Հարությունյանի հետ: Թեև առկա չեն տվյալներ մասնակից ուսանողների առջև վերջինի օգտին քվեարկելու պայման դնելու վերաբերյալ, այս «բարեգործությունը» մրցակիցների կողմից դիտվում է որպես «ձայների գնում»:

Բարձրաձայնված խնդիրների մի մասի վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու նպատակով դիտորդական առաքելության կողմից հարցումներ են ուղարկվել համապատասխան հիմնադրամներ և կառավարություն՝ պարզելու հիմնադրամների կողմից նշված ժամանակահատվածում իրականացված և ընթացիկ ծրագրերի անվանումները, շահառուների քանակը և իրականացված ծախսերը:³⁷

Հարկ է նշել, որ ԱՀ նախագահի թեկնածուներից ոմանք հայտնել են, որ որոշ պետական մարմինների ներկայացուցիչների կողմից նկատվում են ճնշումներ և հրահանգավորումներ ընտրողներին՝ քվեարկել Արայիկ Հարությունյանի օգտին, ապա տեղամասերում նկարել և թեկնածուի համակիրներին ցույց տալ լրացված քվեաթերթիկները՝ դրա դիմաց խոստանալով որևէ նյութական վարձատրություն կամ, հակառակ դեպքում, սպառնալով ազատել աշխատանքից, գրկել վարկերից և այլն:

«Ականատեսի» համար մտահոգիչ են նաև երրորդ անձի կողմից բարեգործության խոստումները, որոնք ակնհայտ մրցակցային առավելություն են տալիս ընտրություններին մասնակցող կոնկրետ թեկնածուին: Մասնավորապես, մեծահարուստ գործարար և բարերար Ռուբեն Վարդանյանը հայտարարություն է արել այն մասին, որ «եթե Արայիկ Հարությունյանն ընտրվի ԱՀ նախագահ», ինքը կաջակցի նրա ծրագրերի իրականացմանը:³⁸ Այսինքն, գործարարի տվյալ խոսքից բխում է, որ Արայիկ Հարությունյանի նախագահ չդառնալու պարագայում նա ձեռնպահ կմնա Արցախի զարգացման ծրագրերին օժանդակելուց: Սա երրորդ անձի, տվյալ դեպքում՝ մեծահարուստ գործարարի կողմից ներդրում և «հանրային» բարեգործություն անելու խոստում է, որը թեև արգելված չէ ԱՀ օրենսդրությամբ, սակայն ակնհայտորեն ձևավորում է անհավասար մրցակցային պայմաններ:

³⁷ Տվյալ հարցման պատասխանները դեռևս չեն ստացվել:

³⁸ <https://news.am/arm/news/566766.html>

«Ականատեսի» կողմից հարցում է ուղարկվել ԱՀ ոստիկանություն՝ կաշառքի տալու կամ ստանալու, բարեգործության վերաբերյալ ներկայացված հաղորդումների, ինչպես նաև հարուցված քրեական գործերի վերաբերյալ տեղեկատվություն ստանալու նպատակով:³⁹

Կոչ ենք անում բոլոր թեկնածուներին ու կուսակցություններին (կուսակցությունների դաշինքներին) հրաժարվել դրամով կամ նյութական օժանդակությամբ քաղաքացիների ձայները գնելու կամ բարեգործական հիմնադրամների միջոցով ընտրողների վրա ազդելու փորձերից:

Կոչ ենք անում բարերարներին և ներդրողներին նախընտրական ժամանակահատվածում ձեռնպահ մնալ ընտրություններին մասնակցող թեկնածուներին սատարելու նպատակով արվող խոստումներից կամ ընտրությունների արդյունքներով պայմանավորված՝ իրենց «բիզնես-մտադրությունների» հրապարակումից:

Առաջարկում ենք իրավապահ մարմիններին խորությամբ և համակողմանիորեն ուսումնասիրել թեկնածուների կողմից կատարվող «բարեգործության» դեպքերը և ձեռնարկել միջոցներ խախտումները բացահայտելու և խախտողներին պատասխանատվության ենթարկելու ուղղությամբ:

«Ականատես» դիտորդական առաքելության կողմից իրականացվող՝ Արցախի Հանրապետության նախագահի և Ազգային ժողովի ընտրությունների նախընտրական քարոզչության ժամանակահատվածի վերաբերյալ ամբողջական նյութը կներկայացվի ընտրություններից հետո՝ ամփոփ զեկույցում:

---

³⁹ ԱՀ ոստիկանության պատասխանները դեռևս չեն ստացվել: